

MA'NAVY MARGINALLASHUVNING FALSAFIY JIHATLARI

Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich, Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti

THE PHILOSOPHICAL DIMENSIONS OF SPIRITUAL MARGINALIZATION

Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich, Doctoral student at Termez State University

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ДУХОВНОЙ МАРГИНАЛИЗАЦИИ

Шакамбаров Абдурашид Абдужаббарович, докторант (PhD) Термезского государственного университета

<https://orcid.org/0009-0004-6414-1635>

e-mail:

a.shoqambarov@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola ma'naviy marginalashuvning inson va jamiyatga ta'sirini ilmiy-falsafiy jihatdan o'rganishga bag'ishlangan. Ma'naviy marginallashuv shaxs yoki guruhlarining o'z ma'naviy qadriyatlaridan chetlanishi sifatida ta'riflanadi, bu esa ijtimoiy va psixologik muammolarni keltirib chiqaradi. Tadqiqot maqsadi mazkur jarayonning mohiyatini ochib berish va uning oldini olish bo'yicha amaliy yechimlar taklif qilishdan iborat.

Kalit so'zlar: ma'naviy marginallashuv, falsafiy tahlil, madaniy identifikatsiya, madaniy meros zaiflashishi, ijtimoiy zaiflik, jamoat tashabbuslari, ma'naviy ta'limni rivojlantirish.

Abstract: This article is devoted to the scientific and philosophical study of the impact of spiritual marginalization on individuals and society. Spiritual marginalization is defined as the process in which individuals or groups become alienated from their spiritual values, leading to various social and psychological problems. The purpose of the research is to reveal the essence of this process and propose practical solutions to prevent it.

Key words: spiritual marginalization, philosophical analysis, cultural identification, weakening of cultural heritage, social vulnerability, community initiatives, development of spiritual education.

Аннотация: Данная статья посвящена научно-философскому изучению влияния духовной маргинализации на личность и общество. Духовная маргинализация определяется как процесс, при котором индивиды или группы утрачивают связь со своими духовными ценностями, что приводит к различным социальным и психологическим проблемам. Цель исследования заключается в раскрытии сущности данного процесса и выработке практических решений по его предотвращению.

Ключевые слова: духовная маргинализация, философский анализ, культурная идентификация, ослабление культурного наследия, социальная уязвимость, общественные инициативы, развитие духовного образования.

KIRISH (BBEDEDIYE / INTRODUCTION).

Ma'naviy marginallashuv deganda odamlar yoki guruhlarining o'z ma'naviy e'tiqodlari yoki qadriyatlari asosida jamiyatdan chetlanishi, an'ana bo'lib kelayotgan qadriyatlarga hurmat-e'tibor ko'rsatilmaligi tushuniladi. Bu jarayon zamonaviy dunyoda globallashuv, texnologik rivojlanish va

ijtimoiy o'zgarishlar fonida borgan sari dolzarb masalaga aylanmoqda. Ma'naviyat inson va jamiyat hayotining ajralmas qismidir, uning chetga surilishi butun bir jamiyat darajasida jiddiy talofatlarni keltirib chiqarishi mumkin[7].

Ma'naviy marginallashuvning dolzarbligi shundaki, u nafaqat shaxsiy ruhiy salomatlikka, balki

jamiyatning umumiy barqarorligi va madaniy o'ziga xosligiga ta'sir qiladi. Ushbu maqola falsafiy tahlil orqali muammoning sabablarini va oqibatlarini ko'rsatib berishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Bugungi globallashuv va axborot oqimlari davrida bunday hodisa yanada tezlashib, yoshlar orasida ijtimoiy tan olinmaslik qo'rquvi, virtual dunyoga chekinish va o'z qadriyatlarini himoya qilishdan voz kechish kabi jarayonlarga olib kelmoqda. Shu sababli, jamiyatdan uzoqlashish va ma'naviy marginallashuvni faqat shaxsiy muammo sifatida emas, balki umumjamiyat muammosi va madaniy xavfsizlik tahdidi sifatida ko'rish lozim. E.Fromm fikricha, shaxsning o'z ijtimoiy muhitidan begonalashuvi – bu modern jamiyatdagi asosiy muammolardan biridir[4]. P.Bourdieu esa ijtimoiy maydon va kapital nazariyasi orqali jamiyatdagi marginal guruhlarining harakatlanish mexanizmini tushuntirgan[1].

Asosan konseptual tahlil metodiga tayanib yozilgan ushbu tadqiqot ishida ilmiy-falsafiy uslubdan foydalanilgan. Ma'naviy marginallashuv hodisasi falsafiy sohada mavjud bo'lgan turli nazariyalar, jumladan, ekzistensializm, axloq falsafasi va ijtimoiy tanqidiy nazariyalar nuqtayi nazaridan ko'rib chiqiladi.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Falsafiy tahlil natijasida ma'naviy marginallashuvning quyidagi asosiy salbiy oqibatlari aniqlandi:

Jamiyatdan uzoqlashish. Ma'naviy qarashlari yoki xatti-harakatlari jamiyat tomonidan qabul qilinmagan insonlar ko'pincha o'zlarini yolg'iz his qiladilar va ko'pchilikning qo'llab-quvvatlashdan chetda qoladilar. Bu holat ijtimoiy aloqalarning cheklanishiga va shaxsning jamiyatdan begonalashishiga olib keladi. Falsafiy nuqtayi nazardan, bu jarayon ajralish (alienatsiya) tushunchasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, E.Fromm, va P.Bourdieu kabi mutafakkirlar tomonidan tahlil qilingan. Ijtimoiy psixologiya nuqtayi nazaridan, jamiyat tomonidan qabul qilinmaslik yoki doimiy rad etish psixologik stress, o'zini qadrlash darajasining pasayishi va identifikatsiya inqirozi kabi salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

Shunday qilib, jamiyatdan uzoqlashish – bu shaxsning o'zining asosiy ma'naviy tamoyillarini saqlab qolish uchun ijtimoiy moslashuvdan voz

kechish jarayoni hamdir. Yaponiyada o'zini jamiyatdan to'liq yulqib olgan yoshlar – Hikikomori deb ataladi. Bu yoshlar jamiyatning haddan tashqari bosimi, ijtimoiy muvaffaqiyat me'yorlari va ruhiy zaiflik sababli o'z xonalariga qamalib yashaydi[2].

Madaniy o'ziga xoslikning yo'qolishi. Ma'naviy marginallashuv an'anaviy qadriyatlar va madaniy merosning zaiflashishiga olib keladi. Bu jarayon milliy identifikatsiya rolining pasayishi va global madaniyatning universallashtirishi bilan yanada ortib boradi. Globalizatsiya sharoitida madaniy o'ziga xoslikning yo'qolishi tobora dolzarb muammoga aylanmoqda. Milliy va mahalliy madaniyatlar o'ziga xos tarixiy tajriba, an'anaviy qadriyatlar va ma'naviy meros asosida shakllangan bo'lib, ular orqali milliy o'zlik anglanadi. Ammo, ommaviy madaniyatning bosimi, ommaviy axborot vositalarining biryoqlama ta'siri va G'arb hayot tarzining ideal sifatida targ'ib etilishi natijasida milliy madaniy qadriyatlar unutilib bormoqda. Turli platformalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali global ommaviy madaniyatning cheksiz oqimi mahalliy madaniy qadriyatlarni siqib chiqarmoqda. Yoshlar ommaviy madaniyatni ilg'or va zamonaviy deb qabul qilib, milliy madaniyatni ortda qolgan deb baholay boshlashdi. Ko'pgina milliy madaniy meros unsurlari turistik tovar darajasiga tushib qolmoqda. Bu esa madaniy merosning ma'naviy va ijtimoiy qadriyat sifatidagi rolini emas, balki faqatgina tijorat obyekti sifatidagi rolini kuchaytiradi.

A.Giddens fikricha, globallashuv fonida an'ana bo'lib kelgan milliy qadriyatlar tizimi inqirozga uchraydi va qadriyatlarni qayta qurish jarayoni boshlanadi[5]. Bunda milliy madaniy asoslar chetga surilib, universal madaniy standartlar asosiy o'rinni egallaydi. Z.Bauman global jamiyatda shaxs o'zligini saqlab qolish uchun doimiy tanlovlar qilishga majbur bo'lishini ta'kidlab, bu jarayonni likvid identifikatsiya deb ataydi[2]. Bunday muhitda milliy va madaniy identifikatsiya o'zining tayanch nuqtalarini yo'qotib, o'rniga shaxsiy manfaatlar va iste'mol madaniyati kuchayadi.

Ijtimoiy xavfning ortishi. Ma'naviy marginallashgan shaxslar ko'pincha ekstremistik guruhlariga qo'shilish yoki ekspluatatsiyaga uchrash kabi xavf-xatarlarga ko'proq moyil bo'ladi. Jamiyatda o'zining madaniy va ma'naviy o'zligidan ajralgan, e'tiqodiy va axloqiy bo'shliqqa tushib qolgan shaxslar hayotda o'z o'rnini topa olmay, ko'p hollarda ekstremistik guruhlar, jinoyatchilik

tizimlari, yoki turli ekspluatatsion tarmoqlarga kirib qolish xavfi ostida bo'ladi. Bunday shaxslar o'z-o'zini anglash inqirozi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash yo'qligi sababli radikal mafkuralarni qabul qilishga moyil bo'ladi. Bu jarayon individual muammo emas, balki butun jamiyat xavfsizligiga tahdid tug'diruvchi tizimli hodisadir. Tadqiqotlarga ko'ra, ISHID safiga qo'shilgan ko'plab yoshlar bu guruh mafkurasini emas, balki o'z jamiyatida o'zini chetda his qilgani sababli bu harakatni tanlagan. Ularning aksariyati etnik va diniy kam sonli guruhlar vakillari bo'lib, yakkalanish va kamsitilish tajribasini boshidan kechirgan[1]. Ma'naviy marginallashgan shaxs o'zini jamiyat tomonidan rad etilgan deb his qiladi. Bu esa "biz va ular" mexanizmini shakllantiradi. Natijada shaxs alternativ g'oya va guruhga oson qo'shiladi.

Fromm ta'kidlashicha, **erkinlik va o'zlikni anglashda muammoga** duch kelgan shaxslar ko'pincha o'z-o'zini anglash o'rniga **mutlaq g'oya** yoki **radikal mafkura**ga yopishib oladi. Bu ularning **yolg'izlik hissidan qochish va o'zligini qayta topish** uchun o'ziga xos psixologik himoya mexanizmiga aylanadi [4].

E.Durkheim ijtimoiy tartib buzilganda va **an'anaviy qadriyatlar inqirozga uchraganda** shaxslarning **normativ bo'shliqda** qolishini anomiya deb atagan. Bunday vaziyatda shaxs **yangi identifikatsiya manbasini** izlaydi, bu esa uni **radikal mafkuralar** yoki **ekstremistik guruhlar**ga yetaklashi mumkin[3].

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Ma'naviy marginallashuvning salbiy oqibatlari falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinganda, bu jarayon insonning o'z-o'zini anglashi va jamiyatdagi o'rnini yo'qotishi bilan chambarchas bog'liqligini ko'rishimiz mumkin. Ekzistensialist falsafa nuqtayi nazaridan, ma'naviy marginallashuv insonning hayotdan ma'no topish qobiliyatini yo'qotishiga olib keladi, bu esa ruhiy inqiroz va bo'shliqni keltirib chiqaradi. Masalan, Jan-Pol Sartrening fikricha, inson o'z mavjudligini mustaqil ravishda belgilashi kerak, ammo ma'naviy marginallashuv bu jarayonni qiyinlashtiradi. Ijtimoiy nuqtayi nazardan, ma'naviy marginallashuv jamiyatdagi bo'linish va nizolarni kuchaytiradi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Ma'naviy marginallashuv shaxsiy va ijtimoiy darajada jiddiy salbiy oqibatlarga olib keladi, jumladan, ijtimoiy izolyatsiya, ruhiy salomatlik

muammolari, madaniy identifikatsiyaning yo'qolishi va zaiflikning ortishi. Ushbu tadqiqot falsafiy tahlil orqali ushbu jarayonning chuqur ildizlari va ta'sirini ochib berdi. Ma'naviy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishi jamiyatning barqarorligi va farovonligi uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ushbu muammoni hal qilish uchun davlat, ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari birgalikda harakat qilishi zarur. Ma'naviy marginallashuv bugungi kunda faqat falsafiy yoki madaniy masala emas, balki milliy xavfsizlik darajasidagi ijtimoiy tahdiddir. Agar bu jarayon nazoratsiz qoldirilsa, shaxsiy va jamiyat darajasidagi identifikatsiya inqirozi chuqurlashib, ijtimoiy birdamlik va milliy xotira zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, bu hodisaning falsafiy ildizlarini anglab yetish va unga qarshi samarali mexanizmlar ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Borum R. Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4). 2011. – P. 7-36.
2. Bauman Z. Liquid Modernity. Polity Press. 2000.
3. Durkheim E. Suicide: A Study in Sociology. Free Press. 1897.
4. Fromm E. Escape from Freedom. Holt, Rinehart and Winston. 1941.
5. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Stanford University Press. 1991.
6. Nafasov, R. (2023). Ma'naviyat va globallashuv: qarama-qarshiliklar va uyg'unlashuv. *Ma'naviyat va Ma'rifat Jurnali*, 3(65), 21-28.
7. Shakambarov, A. A. (2023). Ma'naviy marginallashuv yoshlar ma'naviyati shakllanishiga xavf soluvchi tahdid sifatida. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(6), 418-422.
8. Xolbo'taev, I. (2022). Ma'naviy qadriyatlar va globallashuv muammolari. *Ma'naviyat va ma'rifat jurnali*, 3(58), 45-51.
9. Шакамбаров, А.А. (2023). Исторические корни и значение духовной маргинализации. *International scientific journal of Biruni*, 2(2), 133-137.